

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

16.10.2024

Eduskunnan talousvaliokunta

HE 109/2024 vp

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

SAK kiittää lausunto- ja kuulemispyynnöstä ja toteaa asiasta seuraavaa.

Sopeutus heikossa suhdanteessa voi kääntyä itseään vastaan

Vuoden 2025 talousarvio jatkaa julkisen talouden sopeuttamista. Ensi vuoden osalta kokonaisuus on finanssipoliittisesti selvästi kiristävämpi kuin mitä se oli vuodelle 2024. Tähän vaikuttaa osaltaan se, että vuonna 2024 investointiohjelman käynnistyminen kompensoi menoleikkauksia. Lisäksi sosiaaliturvasäästöt johtivat kuluvana vuonna sosiaaliturvamaksujen alentamiseen, mikä on ensi vuonna muuttumassa.

Hallitus on tehnyt pienen linjamuutoksen sikäli, että myös verotusta on otettu käyttöön julkisen talouden vahvistamiseen. On ollut alusta lähtien selvää, että julkisen talouden haasteet ovat sen verran isoja, ettei niitä voi ratkoa yksi käsi selän taakse sidottuna. Tätä vasten pidämme veroelementtien käyttöä järkevänä, vaikka kokonaisuus on edelleen epätasapainoinen.

Sopeutusta on perusteltu suhdanteeseen sopivaksi esimerkiksi valtiovarainministeriön ennusteen perusteella eli sopeutus osuisi nopeamman kasvun aikaan. Kasvuennuste on kuitenkin epävarma ja suhdannepoliittisen ajoituksen näkökulmasta kasvuvauhtia olennaisempaa voi olla tuotantokuilu, eli se, kuinka kuumana talous käy suhteessa potentiaaliinsa. Tästä näkökulmasta sopeutus on ajoittumassa niin, että se hidastaa toipumista suhdannekuopasta. Tällä voi olla erityisesti työllisyyden kannalta merkitystä, koska työttömyyden pitkittyessä se voi muuttua rakenteelliseksi.

Sosiaaliturvan leikkaukset vaikuttavat myös työllistymiseen ja kysyntään

Aiemmin päätettyjen leikkausten jatkoksi hallitus esittää leikkauksia mm. asumistukiin, työttömyysturvaan ja sairauspäivärahaan. Indeksikorotusten jäädytykset yhdessä arvonlisäveron korotuksen kanssa vahvistavat regressiivisiä vaikutuksia ja heikentävät erityisesti pieni- ja keskituloisten toimeentuloa. Hallituksen sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutus (myös jo tehtyjen leikkausten kanssa) on sellainen, että hyvinvointivaltio muuttuu merkittäväällä tavalla. Leikkausten jälkeen turvaverkot esimerkiksi työttömyyden ja sairauden varalle ovat merkittävästi aiempaa heikommat.

Sosiaaliturvan leikkauksilla voi olla myös talous- ja työllisyyskehityksen kannalta haitallisia vaikutuksia. Huono-osaisuus voi pitkittyä ja sementoitua rakenteelliseksi, jos riittävää tukea ei ole tarjolla. Lisäksi

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

16.10.2024

laikkaukset heikentävät pieni- ja keskituloisten kulutuskysyntää, mitä syntyy sekä suorien leikkausten että niiden aiheuttaman epävarmuuden vuoksi.

Samanaikaisesti hyvätuloisille on kohdistumassa pistemäisiä parannuksia (mm. aiempi solidaarisuusveron alarajan ja Kela-korvauksien korotus) luovat vaikutelman, että talouspolitiikan taustalla on isolta osin ideologisia pyrkimyksiä eikä pelkkä huoli julkisen talouden kestävydestä.

Työttömyys ja heikko työvoiman saatavuuden voi hidastaa tulevaa kasvua

Suomessa kannetaan perusteltua huolta osaavan työvoiman saatavuudesta. Talousarvioesityksessä hallitus kuitenkin jatkaa aikuisten täydennyskoulutuksesta leikkaamista. Aiemmin lakkautetun aikuiskoulutustuen jatkoksi leikkaukset osuvat nyt erityisesti ammatillisessa koulutuksessa aikuisten täydennys- ja muuntokoulutukseen. Myös aikuiskoulutustuen korvaajaksi markkinoitu pilotti on SAK:n mielestä täysin riittämätön. Se on kokoluokaltaan hyvin pieni ja kohdentuu ongelman kannalta väärään paikkaan (työnantajille ja koulutuksen järjestäjille, ei opiskelijalle). Nämä toimenpiteet osaltaan tulevat vaikeuttamaan osaavan työvoiman saatavuutta.

Puolestaan maahanmuuttopolitiikassa eri toimien nettovaikutukset ovat heikentämässä Suomen maakuvaa ulkomaalaisten osaajien silmissä. Samanaikaisesti kuntien kotoutuskorvauksiin osuvat leikkaukset aiheuttavat säästöpainetta aluehallintoon, jolloin kotoutuja-asiakkaat saavat vähemmän palveluja ja heidän kotoutumisensa ja työllistymisensä edellytykset heikentyvät.

Julkishallinnon sopeutustoimet ja valtionavustusten leikkaukset ovat lisäämässä muutosneuvotteluiden määriä, minkä odotetaan kasvattavan työttömyyttä. Samanaikaisesti koulutus- ja sosiaalipolitiikan leikkaukset heikentävät toimeentuloa ja uudelleen kouluttautumismahdollisuuksia. Vallitsevassa suhdannetilanteessa on todennäköistä, että uudelleentyöllistymisessä tulee olemaan kitkaa. Julkishallinnon sopeutukset heikentävät myös julkisen sektorin toimintaa ja rakenteellisten (mm. digitaalisten) muutosten läpivientiä.

Pieniä hopeareunuksia työllisyyspolitiikkaan tuo esimerkiksi se, että perusopetukseen ja toisen asteen koulutukseen kanavoituu pieniä pistemäisiä parannuksia. Nämä eivät kuitenkaan vaikuta vielä lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä. Myös työllisyyspalveluiden TE24 uudistuksessa on tulevaisuudessa potentiaalia eri palveluiden yhteensovittamisen kannalta, mutta työllisyyspalveluiden rahoitus on riittämätön, leikkauksista puhumattakaan.

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

16.10.2024

Investointien edistämiseen liittyy myös riskejä

Investointien houkuttelu on hallituksen politiikassa keskeinen tavoite, joka on sinänsä ymmärrettävä. Käytännössä tavoitetta toteuttava politiikka erottuu löysepänä rahankäyttönä kuin budjetissa muutoin.

Hallitus perustelee suurta investointiohjelmaansa sillä, että sitä rahoitetaan omaisuutta myymällä. Todellisuudessa tämä kuitenkin heikentää julkista taloutta vastaavalla tavalla kuin velanottoakin. Lisäksi investointiohjelman puitteissa rahankäyttö on osin ristiriitaista: hallitus esimerkiksi panostaa liikenneinfrastruktuuriin samanaikaisesti, kun väyläpidon perusrahoitusta leikataan. Olisi todennäköisesti kustannustehokkaampaa panostaa perusrahoitukseen ja kohdentaa varoja olemassa olevan infrastruktuurin korjauksiin ennemmin kuin käyttää määräraikaista rahoitusta, josta merkittävä osa kohdistuu uuden infran rakentamiseen.

Lisäksi hallituksen uusi investointien verokannustin ja suora tuki (400 meur, myönnetään investointiohjelmasta) voivat muodostua julkiselle sektorille kalliiksi mutta tehottomiksi keinoiksi investointien edistämiseen. Riski on, että tukea päätyy suurelta osin sellaisiin investointeihin, jotka olisivat toteutuneet joka tapauksessa tuesta riippumatta. Erityisesti verotuen käytölle ei ole määritelty ylärajaa eli sen aiheuttamaa yhteisöveron tuoton laskua ei tässä vaiheessa vielä tiedetä. Verotuen käytölle on sen sijaan asetettu määräaika, jonka puitteissa on vaikea toimeenpanna aidosti uusia investointeja. Jos nämä riskit toteutuvat, investointien houkuttelemiseen tarkoitetut tuki-instrumentit ovat todennäköisesti julkista taloutta entuudestaan heikentäviä.

Muut toimet – ja toimien puute

Hallitus on päättänyt tehdä muutoksia teollisuuspolitiikkaa toteuttaviin erityisrahoitusyhtiöihin. Esimerkiksi Tesin roolia on tarkoitus muuttaa ja kasvattaa fuusioilla, minkä lisäksi toimintaa ohjaavaa sijoitusstrategiaa ollaan päivittämässä. Kokonaisuutena SAK pitää Tesiä koskevia muutoksia perusteltuina, vaikka sijoitusstrategian päivitystä emme ole pitäneet harkittuna. Julkista tukea pitäisi käyttää mahdollisimman tehokkaasti ja markkinoiden toimintaa vääristämättä. Myös Finnveran toimintaan on valmisteilla kokonaisuudistus, jonka suunta on vielä epäselvä. Lähtökohtaisesti SAK pitää teollisuuspolitiikan harjoittamista erityisrahoitusyhtiöiden kautta hyvinä politiikkatoimina. Näiden yritysten pääomitus on kuitenkin ollut laskevaa viime vuosina, mitä tulevana vuosina pyritään korjaamaan.

Sen sijaan erilaisia veromuotoisia yritystukia on Suomessa paljon, ja SAK peräänkuuluttaa näiden karsimista. Näin olisi mahdollista samanaikaisesti

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

16.10.2024

kasvattaa valtion verotuottoja sekä vahvistaa talouskasvun edellytyksiä. Esimerkiksi listaamattomien yhtiöiden osinkoverotusta voisi kiristää, sillä veroedun arvo on vuosittain yli 800 miljoonaa euroa, ja kyseinen tuki on arvioitu useasti investointeja ja talouskasvua heikentäväksi. Lisäksi esimerkiksi yrittäjävähennys, perintöverotuksen sukupolvenvaihdosten huojenus tai metsälahjavähennys ovat verotukia, joille ei löydy kansantaloudellista perustetta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry